

В контрольній групі 45% спортсменок оцінили тренувальний збір як важкий, настрій як незадовільний і скаржились на відчутну загальну втому.

ВИСНОВКИ. В результаті дослідження ми прийшли до наступних тверджень:

1. Показники функціонального стану серцево-судинної та дихальної систем, а також психологічний стан спортсменок експериментальної групи вийшли на високий рівень, який забезпечує заплановані спортивні результати на 30% швидше, ніж у спортсменок контрольної групи.

2. Використання методу інформаційно-хвильової терапії для підвищення резервних можливостей організму юних спортсменів скорочує строки адаптації до фізичних навантажень після перерви в регулярних тренуваннях, не шкодить їх здоров'ю і допомагає швидше вийти на необхідний рівень спортивної працездатності.

Враховуючи результати дослідження та клінічно підтверджені ефекти інформаційно-хвильової терапії можна стверджувати, що подальше вивчення впливу методу ІХТ на резервні можливості організму спортсменів і на його загальний стан в різних видах спорту на різних етапах підготовки спортсменів є перспективним напрямком спортивної медицини та фізичної культури і спорту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Збірник довідково-методичних матеріалів з інформаційно-хвильової терапії / укл. М.Д.Колбун. – К. : ООО Биополис, 2007. – 160 с.
2. Колбун Н.Д. Атлас зон информационно-волновой терапии / Н.Д. Колбун, Ю.П.Лиманский. – К. : Биополис, 2007. – 112 с.
3. Майкели Л. Энциклопедия спортивной медицины / Л. Майкели, М.Дженкинс. - СПб. : Лань, 2003. – 360 с. : ил.
4. Теория и практика информационно-волновой терапии. /Под ред. Колбуна Н.Д. - Киев: Научная книга, 2006. - 272 с.
5. Спортивная медицина: практические рекомендации : пер. с англ. /ред. Р. Джексон. – Киев : Олимпийская литература, 2003. – 384 с.

УДК 796.071.4.32

Левків В. І.

Львівський державний університет фізичної культури

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ-ВИКЛАДАЧІВ ЗІ СПОРТИВНИХ ІГОР У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті розкриваються тенденції розвитку системи професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів зі спортивних ігор у вищих навчальних закладах. Акцентується увага на зміни у навчальних планах вищих навчальних закладів кількості навчальних дисциплін та обсягу часу, відведеного на вивчення спортивно-педагогічних дисциплін впродовж 50 років. Виявлено диференціацію програм підготовки майбутніх фахівців за окремими видами професійної діяльності, врахування специфіки навчального закладу, збільшення кількості навчальних дисциплін в системі професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів зі спортивних ігор.

Ключові слова: тенденції розвитку системи професійної підготовки, майбутні тренери-викладачі зі спортивних ігор, вищі навчальні заклади, навчальний план.

Левків В. И. Тенденции развития системы профессиональной подготовки будущих тренеров-преподавателей по спортивным играм в высших учебных заведениях. В статье раскрываются тенденции развития системы профессиональной подготовки будущих тренеров-преподавателей по спортивным играм в высших учебных заведениях. Акцентируется внимание на изменения в учебных планах высших учебных заведений количества учебных дисциплин и объема времени, отведенного на изучение спортивно-педагогических дисциплин на протяжении 50 лет. Выявлена дифференциация программ подготовки будущих специалистов по отдельным видам профессиональной деятельности, учет специфики учебного заведения, увеличения количества учебных дисциплин в системе профессиональной подготовки будущих тренеров-преподавателей по спортивным играм.

Ключевые слова: тенденции развития системы профессиональной подготовки, будущие тренеры-

преподаватели по спортивным играм, высшие учебные заведения, учебный план.

Levkiv V.I. The progress of system of professional preparation of future trainers-teachers trends are from sporting games in higher educational establishments. In the article progress of the system of professional preparation of future trainers-teachers trends open up from sporting games in higher educational establishments. Attention is accented on changes in the curricula of higher educational establishments of amount of educational disciplines and volume of time, taken on the study of sporting-pedagogical disciplines during 50 years. Differentiation of the programs of preparation of future specialists is educed after the separate types of professional activity, account of specific of educational establishment, increase of amount of educational disciplines in the system of professional preparation of future trainers-teachers from sporting games.

Key words: *progress of the system of professional preparation trends, future trainers-teachers from sporting games, higher educational establishments, curriculum.*

Постановка проблеми. Процес реформування системи вищої освіти в Україні поставив ряд проблем, особливе місце серед них займає проблема змісту освіти, змісту професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах. У зв'язку із загальними тенденціями гуманізації й демократизації системи вищої освіти в Україні, наближення її структури до загальноєвропейської моделі, виникла необхідність модернізувати процес професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів зі спортивних ігор у вищих навчальних закладах у контексті підвищення рівня їх професійної компетентності. За цих умов особливого значення набуває максимальне збереження й розвиток у національній системі набутого позитивного досвіду підготовки фахівців фізкультурно-спортивної галузі.

Актуальність проблеми змісту професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах набуває ваги після прийняття та оновлення нормативних документів, які визначають перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців. Сьогодні триває розробка державних стандартів вищої освіти в окремих галузях знань, зокрема у галузі фізичного виховання, спорту і здоров'я людини. Тому профільним вищим навчальним закладам надано право розробляти освітньо-кваліфікаційні характеристики фахівців, освітньо-професійні програми, навчальні плани підготовки цих фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки з'явилося багато робіт, у яких безпосередньо чи у зв'язку із вивченням інших проблем досліджуються питання професійної підготовки майбутніх фахівців галузі фізичної культури та спорту (О.В. Антоненко, 2006; Л.В. Безкоровайна, 2007; Н.О. Белікова, 2011; Е.С. Вільчковський, 2008; М.С.Герцик, О.М. Вацеба, 2005; Є.М. Гогун, 2005; М.Т. Данилко, 2005; Л.В. Денисова, 2006; Ю.Д. Железняк, 2006; С.О. Ігнатенко, 2006; А.П. Конох, 2006; Т.Ю. Круцевич, 2008; І.Є. Лапичак, 2013; В.А. Магин, 2006; В.І. Наумчик, 2002; А.В. Сватъев, 2013; Л.П. Сущенко, 2004 та ін.). Водночас, проблему професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів зі спортивних ігор висвітлено недостатньо.

Метою дослідження було з'ясувати тенденції розвитку системи професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів зі спортивних ігор у вищих навчальних закладах.

Методи дослідження: теоретичний аналіз наукової літератури та інформації з мережі Інтернет, аналіз документальних матеріалів.

Вивчалися типові навчальні плани підготовки фахівців у інститутах фізичної культури, які розроблялися спеціалізованими науково-методичними центрами, а також інструктивні лист, якими ці плани обґрунтовувалися і супроводжувалися. Матеріали взято з архіву Львівського державного університету фізичної культури. Проаналізовано 7 типових навчальних планів, за якими здійснювалася підготовка фахівців на спортивних факультетах інститутів фізичної культури у період 1955-1997 рр. та 3 навчальні плани, що розроблялися у виші у період 2001-2008 рр. Вивчалися наступні показники: спеціальність і кваліфікація фахівця; кількість обов'язкових навчальних дисциплін у навчальному плані підготовки фахівця; обсяг годин, відведений у навчальних планах на вивчення спортивно-педагогічних дисциплін (СПД) та навчальної дисципліни «спортивно-педагогічне вдосконалення» («СПВ»).

Вибір саме таких показників для дослідження обумовлюється наступним. Спеціальність і кваліфікація фахівця визначає сферу його застосування, зміст освітньої та професійної підготовки,

систему професійних знань і вмінь, яка повинна бути сформована у фахівця. Кількість обов'язкових дисциплін може вказувати на окремі особливості підготовки фахівця. Місце спортивно-педагогічних дисциплін, зокрема навчальної дисципліни «спортивно-педагогічне вдосконалення» у структурно-логічній схемі вивчення навчальних дисциплін досліджуються у зв'язку з тією важливою роллю, яку вони відіграють у формуванні професійних знань і вмінь, формуванню професійної компетентності майбутнього тренера викладача зі спортивних ігор.

Як видно з табл. 1 зміст навчальних планів підготовки фахівців із фізичного виховання і спорту в інститутах фізичної культури зазнав суттєвих змін. Ці зміни стосуються усіх виділених нами показників. Вони, звичайно, мали відбуватися, тому що практика суспільного життя ставить перед системою вищої освіти, щоразу нові завдання. Динамічні процеси розвитку суспільства, розвиток науки вимагають постійного оновлення змісту вищої освіти, оновлення кваліфікаційних вимог до фахівців різних галузей, у тому числі у галузі фізичного виховання, спорту і здоров'я людини. Слід відмітити, що на основі аналізу назв спеціальностей і кваліфікацій фахівців, можна зробити висновок, що впродовж багатьох років відбувається постійний пошук шляхів удосконалення системи професійної підготовки фахівців у галузі фізичного виховання та спорту, постійне намагання максимально пристосувати цю підготовку до вимог часу, рівня розвитку наукових знань. Про це свідчать і диференціація підготовки фахівців за різними спеціальностями, яка особливо проявилася у введенні різних навчальних планів для різних спеціальностей у 1972 році. Зрозуміло, що саме тільки введення різних спеціальностей вимагає встановлення кваліфікаційних вимог для кожної з них, визначення системи професійних завдань, які буде вирішувати фахівець конкретної спеціальності і, як наслідок, визначення системи професійних знань і умінь з допомогою яких він зможе вирішувати ці завдання.

У директивному листі управління науково-дослідної роботи і навчальних закладів комітету з фізичної культури і спорту при Раді міністрів СРСР від 28 січня 1972 року за номером 14-13 вказується про затвердження навчальних планів для денного навчання інститутів фізичної культури. Навчальні плани затверджені для двох спеціальностей: педагогічний факультет за спеціальністю 2114 з присвоєнням кваліфікації «викладач фізичного виховання» і спортивний факультет за спеціальністю 1906 з присвоєнням кваліфікації «викладач фізичного виховання – тренер з виду спорту».

У запропонованих навчальних планах збільшується час на теоретичне навчання і екзаменаційні сесії, за рахунок впорядкування термінів практики і навчально-табірних зборів, створюються умови для посилення самостійної роботи студентів і розвитку навичок наукового дослідження. З метою покращення професійної підготовки майбутніх фахівців у навчальних планах збільшується час на вивчення дисциплін педагогічного і спеціального циклів. Введено нові навчальні курси «вступ до спеціальності», «музично-ритмічне виховання», «біометрія», «спортивна морфологія» й інші. Навчальними планами передбачаються курси і семінари за вибором, основна частина яких має бути пов'язана зі спеціальними дисциплінами.

Таблиця 1

Складові навчальних планів підготовки майбутніх тренерів-викладачів зі спортивних ігор

Рік прийняття навчального плану	Кількість обов'язкових навчальних дисциплін	Обсяг часу на вивчення	
		СПД (год)	«СПВ» (год)
1955	20	1790	900
1961	26	1790	900
1966	22	1430	900
1972	33	1410	1100
1982	34	1620	1100
1985	34	1656	1100
1988	30	1598	864*
1994	43	1242	702*
2001	56	1026	510*
2003	57	1593	702
2008	59	1593	1080*

Примітки: 1. скорочення: СПД – спортивно-педагогічні дисципліни; «СПВ» – навчальна дисципліна «спортивно-педагогічне вдосконалення»; 2.* – навчальну дисципліну «спортивно-педагогічне вдосконалення» замінено на навчальну дисципліну «підвищенням спортивної майстерності»

Поглиблення диференціації підготовки фахівців підтверджують подальші централізовані рішення про введення з 1 вересня 1979 року нових навчальних планів, затверджених у жовтні 1978 року. Інструктивний лист управління кадрів і навчальних закладів комітету фізичної культури (КФК) за номером 64-02/606 від 9 жовтня доводить до відома всі інститути фізичної культури про введення нових навчальних планів за спеціальністю 1906 «Фізична культура» для денного навчання педагогічного і тренерського факультету.

Згідно цього листа навчальний план для педагогічного факультету розрахований на підготовку фахівця за двома напрямками: «методика викладання фізичного виховання» і «методика організаційно-масової роботи з фізичної культури і спорту». Навчальний план передбачав підготовку спеціалістів з вищою освітою з присвоєнням кваліфікації «викладач фізичного виховання» і використанням їх в якості викладача загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних училищ, вищих і середніх спеціальних навчальних закладів, організаційних працівників в апараті спорткомітету, добровільних спортивних товариств і відомств, колективів фізичної культури. Спеціалізація підготовки студентів за вказаними напрямками передбачалася у 5-8 семестрах.

Навчальний план тренерського факультету був розрахований на підготовку викладачів-тренерів і передбачав підготовку спеціалістів з вищою освітою і присвоєнням їм кваліфікації «викладач-тренер з виду спорту» і використанням їх в якості тренерів спортивних шкіл, шкіл-інтернатів спортивного профілю, команд добровільних спортивних товариств і відомств, вищих і середніх фізкультурних навчальних закладів. Спеціалізація студентів згідно навчального плану передбачалася з першого по восьмий семестр за видами спорту, які затверджував відповідний республіканський спорткомітет.

Подальшому вдосконаленню змісту підготовки фахівців мало сприяти введення з 1982 року нових навчальних планів для спеціальності 1906 «Фізична культура і спорт». Нові навчальні плани регламентували зміст підготовки спеціалістів, послідовність, терміни й інтенсивність вивчення дисциплін. Навчальні плани спиралися на затвердженні нові кваліфікаційні характеристики за спеціальністю 1906, в яких було визначено вимоги до знань, умінь і навичок майбутніх викладачів, тренерів і організаторів фізичної культури і спорту. Удосконалення змісту підготовки фахівців передбачалося шляхом введення циклу дисциплін, які можуть бути встановлені радою вищого навчального закладу, виходячи з специфіки навчального закладу. Тобто навчальним закладам було надано право змінювати у певних межах типовий навчальний план.

Продовженням удосконалення процесу підготовки фахівців галузі шляхом його диференціації стали навчальні плани 1985 року. З цього року інститути фізичної культури були зобов'язані вести підготовку кадрів за двома спеціальностями: 1906 «Фізична культура і спорт» з присвоєнням випускникам кваліфікації «викладач-тренер з виду спорту» та «викладач-організатор фізкультурно-масової роботи і туризму»; а також: 2114 «Фізичне виховання» з присвоєнням випускникам кваліфікації «викладач фізичної культури». Вперше у навчальні плани введено навчальні дисципліни «основи етики і естетики», «обчислювальна техніка і вимірювання у фізичному вихованні і спорті», «спортивні споруди» і «технічні засоби навчання». Дисципліни спеціалізації об'єднані в плані одним предметом «професійна підготовка викладача фізичної культури за видами спорту». Спортивно-педагогічний цикл був представлений видами спорту, включеними в державну програму фізичного виховання школярів і учнівської молоді. Спеціалізація (спортивна) здійснювалася, згідно плану, за видами спорту, які входять в дану програму і проводяться з першого по четвертий курси в обсязі 380 годин. Передбачалося введення 19 тижневої неперервної практики (педагогічної, тренерської, організаційної) на всіх курсах.

Не зовсім логічним, на нашу думку, виглядав зміст нових навчальних планів 1988 року. Після проведення у попередніх роках достатньо чіткої лінії на щораз глибшу диференціацію підготовки фахівців у галузі фізичного виховання та спорту за спеціальностями і спеціалізаціями, навчальний план 1988 року засвідчив про часткову відмову від цього шляху і намагання уніфікувати підготовку фахівців.

За результатами аналізу типових навчальних планів виявлено стійку тенденцію до збільшення кількості навчальних дисциплін. Це дозволяє говорити про ймовірне вдосконалення підготовки фахівців. Водночас таке збільшення веде до перерозподілу часу на вивчення дисциплін, змінює взаємозв'язки між самими навчальними дисциплінами і як наслідок впливає на формування професійних знань і умінь фахівця, на формування професійної компетентності студентів.

Реформування системи вищої освіти уже за роки незалежності України пішло власне по шляху диференціації підготовки фахівців. Впровадження напрямів, спеціальностей та спеціалізацій підготовки фахівців, освітньо-кваліфікаційних рівнів це, очевидно, один з кращих виходів упорядкування і вдосконалення підготовки фахівців у час інтенсивного зростання інформації, прискороного розвитку різних галузей науки. Як це видно з аналізу змісту навчальних планів інститутів фізичної культури минулих років, кількість обов'язкових дисциплін у них стрімко зростає. Особливо це спостерігається в останній час. Наприклад кількість дисциплін у навчальних планах з підготовки майбутніх тренерів-викладачів зі спортивних ігор, які розроблені у новому столітті майже в тричі перевищувала кількість обов'язкових навчальних дисциплін, які вивчалися у 1955 році.

Збільшення кількості навчальних дисциплін у планах підготовки фахівців, на нашу думку, ускладнює процес формування професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів спортивних ігор. Науковці переконані, що професійна компетентність є підвалиною професійної майстерності, а зміст професійної компетентності – це знання предмета, методики його викладання. На їх думку, професійна компетентність передбачає наявність професійних знань (суспільних, психолого-педагогічних, предметних), прикладних умінь та навичок, їх змістом є знання предмета, методики його викладання, знання педагогіки і психології [2, с.32].

На підставі аналізу вітчизняних та закордонних літературних джерел та освітніх документів О.С. Заблоцька розглядає поняття «професійна компетентність» як «здатність фахівця від моменту початку своєї професійної діяльності на рівні визначеного державою певного стандарту відповідати суспільним вимогам професії шляхом ефективної професійної діяльності та демонструвати належні особисті якості, мобілізуючи для цього відповідні знання, вміння, навички, емоції, ґрунтуючись на власній внутрішній мотивації, ставленнях, моральних і етичних цінностях та досвіді, усвідомлюючи обмеження у своїх знаннях і вміннях та акумулюючи інші ресурси для їх компенсації» [1, с. 53].

Тому формування професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів спортивних ігор неможливе без узгодження змісту різних навчальних дисциплін, спрямованих на підготовку фахівця. а також налагодження глибоких і ґрунтовних взаємозв'язків між змістом навчальних дисциплін, що входять у навчальний план. На нашу думку, зазначені між предметні зв'язки успішно можна формувати у процесі викладання навчальної дисципліни «спортивно-педагогічне вдосконалення», яку майбутні фахівці вивчають упродовж усього періоду навчання .

ВИСНОВКИ. Удосконалення процесу професійної підготовки фахівців фізкультурно-спортивної галузі упродовж багатьох років здійснювалося шляхом диференціації програм підготовки майбутніх фахівців за окремими видами професійної діяльності та врахування специфіки навчального закладу. В період незалежності України виявлено тенденцію до значного збільшення кількості навчальних дисциплін в системі професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів спортивних ігор, що негативно впливає на формування у студентів професійної компетентності.

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ. До перспектив наукових пошуків, які позитивно впливатимуть на виконання завдань професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів зі спортивних ігор можна віднести розробку рекомендацій, спрямованих на налагодження між предметних зв'язків та формування професійної компетентності у студентів вищих навчальних закладів фізкультурного профілю на заняттях з навчальної дисципліни «спортивно-педагогічне вдосконалення».

ЛІТЕРАТУРА

1. Заблоцька О.С. Компетентність, кваліфікація, компетенція як ключові категорії компетентнісної парадигми вищої освіти / О. С. Заблоцька // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2008. – № 39. – С. 52-56.
2. Педагогічна майстерність : [підручник] / І.А. Зяюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; за ред. І.А. Зяюна. – [3-тє вид., допов. і переробл.]. – К. : Вид-во СГД Богданова А.М., 2008. – 376 с.